

## **YMPÄRISTÖVALIOKUNNAN LAUSUNTO 1/2009 vp**

### **Valtioneuvoston selonteko hankintalakiuudistuksesta**

*Talousvaliokunnalle*

#### **JOHDANTO**

##### ***Vireilletulo***

Eduskunta on 26 päivänä marraskuuta 2008 lähettäessään valtioneuvoston selonteon hankintalakiuudistuksesta (VNS 7/2008 vp) valmistelevasti käsiteltäväksi talousvaliokuntaan samalla määrännyt, että ympäristövaliokunnan on annettava asiasta lausunto talousvaliokunnalle.

##### ***Asiantuntijat***

Valiokunnassa ovat olleet kuultavina

- ylitarkastaja Taina Nikula, ympäristöministeriö
- vanhempi hallitussihteeri Kyllikki Silvennoinen ja erikoisasiantuntija Niina Hannonen, työ- ja elinkeinoministeriö
- erikoistutkija Ari Nissinen, Suomen ympäristökeskus
- hankintalakimies Kirsi-Maria Saarinen, Helsingin kaupunki
- ympäristönsuojelupäällikkö Jouni Nissinen, Suomen luonnonsuojeluliitto ry.

#### **VALIOKUNNAN KANNANOTOT**

##### ***Perustelut***

Ympäristövaliokunta on tarkastellut valtioneuvoston selontekoa hankintalakiuudistuksesta toimialansa mukaisesti ympäristönäkökohtien kanalta.

Valiokunta toteaa, että ympäristövaikutusten huomioon ottamisella julkisissa hankinnoissa on suuri potentiaali kestävän kehityksen edistämisessä. EU:n alueella julkisten hankintojen arvo on yli 1 000 miljardia euroa eli noin 16 prosenttia bruttokansantuotteesta. Julkisen sektorin vaikutusmahdollisuus myös Suomessa on huomattava, sillä noin 27 miljardia euroa vuosittain eli 15 prosenttia bruttokansantuotteesta käytetään julkisiin hankintoihin, josta noin puolet kuuluu hankintalain piiriin. Valiokunta pitää keskeisenä koko julkisen hallinnon saamista aidosti si-

toutumaan hankkeeseen, jonka päämääränä on ekologista kestävyyttä korostava hankintapolitiikka sekä esimerkkinä toimiminen yksityiselle sektorille ja kuluttajille.

Ympäristönäkökohtien selvittäminen olisi valtioneuvoston selonteon mukaan tarkoituksenmukaisempaa toteuttaa myöhemmässä vaiheessa, kun EU-tason ja kansalliset hankkeet ovat edenneet ja vaikutusten arviointi on mahdollista. Ilmastostrategian tavoitteet edellyttävät jatkossa julkisen sektorin päästövähennysten toteuttamista, lisäksi EU:n kestävän kehityksen strategian tavoitteena on nostaa ympäristöystävällisten hankintojen osuus kaikista hankinnoista 50 prosenttiin. Valiokunta pitää kuitenkin tärkeänä, että ympäristönäkökohtien huomioon ottamista edistetään nopealla aikataululla, koska

uuden hankintalain myötä käytännöt ovat vaikiintumassa ja on tarpeen saada ympäristönäkökulma koko elinkaaren aikaisine kustannuksineen normaalin hankintaprosessin osaksi mahdollisimman nopeasti.

Valtioneuvoston selonteossa todetaan, että ympäristönäkökohtien edistäminen ja huomioon ottaminen julkisissa hankinnoissa on haaste ja mahdollisuus. Julkisten hankintojen tekijöille on hankintalaissa annettu paljon vastuuta, samoin hankintojen ympäristönäkökohtien parempaan huomioon ottamiseen sisältyy paljon odotuksia. Ympäristötavoitteiden tehokas sisällyttäminen hankintaprosesseihin vaatii osin uusia toimintatapoja ja osaamista. Hankintahenkilökunnan koulutuksessa ja osaamisessa on edelleen puutteita, eikä ympäristötietoa vielä osata käyttää riittävästi hankittavan tuotteen tai palvelun osana. Osaamisen lisäksi kysymys on myös hyvien käytäntöjen omaksumisesta ja niiden tehokkaasta levittämisestä maanlaajuiseen käyttöön. Hankintojen ympäristöosaamista tulee selkeästi pyrkiä keskittämään johonkin valtion asiantuntijaorganisaatioon tavoitteena auttaa koko julkisen sektorin työtä hankintojen ympäristövaikutusten huomioon ottamisessa ja saada aikaan käytännössä sovellettavaa ohjeistusta.

Kansallisia kestäviä hankintoja edistäviä hankkeita ovat esimerkiksi työ- ja elinkeinoministeriön ohjeet energiatehokkuuden huomioonottamiseksi ja Motivan ns. Helpdesk ympäristöteknologiahankinnoille. Lisäksi julkisten hankintojen ympäristönäkökohtien huomioon ottaminen oli yksi julkisten hankintojen neuvontayksikön painopistealueista vuonna 2008. Valiokunta korostaa, että toteutetuista toimenpiteistä huolimatta julkisten hankintojen tekijöiltä puuttuu kuitenkin edelleen keskeisin työväline eli maksuton Internet-tietopankki, joka mahdollistaisi helposti saatavilla olevan, ajantasaisen ja luotettavan tiedon tuotteiden keskeisistä ympäristönäkökohdista sekä esimerkkejä niitä koskevista vaatimuksista ja vertailuperusteista tarjouskilpailuasiakirjoissa käytettäväksi. Erityistä huomiota tulee jatkossa kiinnittää myös neuvonnan tuottamien vertailutietojen oikeellisuuteen ja varmentamiseen.

Kuntien rajalliset resurssit aiheuttavat vaikeuksia ympäristökriteerien huomioon ottamisessa tehokkaalla tavalla. Kuntasektori kaipaa edelleen konkreettisia työvälineitä sekä koulutusta ja neuvontaa hankintojen ympäristövaikutusten huomioon ottamiseen. Valiokunta katsoo, että tehokas neuvonta, kattava koulutus, yleiset hankintamallit ja esimerkit ovat keskeisessä asemassa pyrittäessä nostamaan ympäristötavoitteet nykyistä laajemmin mukaan hankintaprosesseihin. Neuvonnan ja koulutuksen riittävästä taloudellisista resursseista tulee huolehtia, jotta ympäristönäkökulma saadaan kattavasti mukaan julkisiin hankintoihin.

Valiokunta pitää tärkeänä, että julkisilla hankinnoilla pyritään jatkossa vaikuttamaan myös tuotekehitykseen ja markkinoilla olevaan tuotevalikoimaan tuotteista aiheutuvien kielteisten ympäristövaikutusten vähentämiseksi. Hankintapolitiikallaan julkinen sektori voi lisätä vaikuttavuuttaan ympäristöinnovaatioiden edistämässä ja kaupallistamisessa. Vaikutukset voivat olla hyvinkin merkittäviä sellaisilla aloilla ja sellaisissa tavararyhmissä, joilla julkiset hankintayksiköt ovat isoja hankkijoita. Julkisilla ostoilla voidaan myös pyrkiä madaltamaan uusien tuotteiden kannattavuuskynnystä ja saada levitettyä uusia innovatiivisia ratkaisuja markkinoille. Julkiset hankkijat ja myös tarjoajat tarvitsevat kannusteita, jotka mahdollistaisivat julkisella sektorilla innovaatioiden hyödyntämiselle tarvittavan olennaisen riskin ottamisen ja uuden kokeilemisen kestävä kehityksen edistämiseksi. Hankkijoiden ja toimittajien välille tulisi myös luoda yhteisiä foorumeita, joilla voitaisiin yhteisesti pohtia ympäristöystävällisten ratkaisujen yleisiä periaatteita.

Valiokunta toteaa, että ympäristönäkökulman huomioimisen vaikutuksista hankintojen kokonaistaloudellisiin kustannuksiin on vielä varsin vähän seurantatietoja. Tanskassa on laskettu, että 80 000 asukkaan Koldingen kaupungissa päätös ottaa ympäristönäkökulma kaikissa hankinnoissa huomioon ja hankintojen uudelleenorganisointi sen mukaisesti on pienentänyt hankintalaskua noin 10 prosenttia vuodessa. Valiokunta huomauttaa, että ympäristön kannalta

edullisin ratkaisu ei siten ole välttämättä hankintahinnaltaan tai elinkaarikustannuksiltaan kalkein. Lyhyellä tähtäimellä ympäristökriteerien käyttö saattaa nostaa hankintakustannuksia tiettyissä tuoteryhmissä, mutta pitemmällä aikavälillä hinnat voivat laskea lisääntyvän kysynnän ja tarjonnan myötä. Pitkällä tähtäimellä ympäristöystävällisillä hankinnoilla voidaan jopa pystyä vähentämään julkisten organisaatioiden käyttökustannuksia.

Valiokunta katsoo, että julkisten hankintojen taloudellisuus, kokonaiskustannukset ja ympäristönäkökohdat erityisesti elinkaarinäkökulmasta liittyvät kiinteästi toisiinsa. Myös tuotteen ominaisuuksiin liittyvien ympäristökriteerien asettaminen on mahdollista. Tästä on jo olemassa paljon hyvin esimerkkejä, mutta niiden systemaattinen hyödyntäminen puuttuu. Tuotteen koko elinkaarenaikaisten ympäristökustannusten arvioiminen osana hankinnan kokonaistaloudellisuuden arviointia on myös mahdollista, mutta tätä ei ole vielä riittävästi kyetty hyödyntämään. Pitkällä tähtäimellä kotimarkkinoiden julkiset hankkijat voivat ympäristövaatimusten avulla myös tukea kotimaisten yritysten ympäristöteknologisia innovaatioita.

Yksittäisten hankintojen kasvaminen varsin suuriksi keskitettyjen hankintajärjestelyiden vuoksi voi luoda joissain tapauksissa ongelmia, koska pienemmillä yrityksillä saattaa olla vaikeuksia osallistua tarjouskilpailuihin liian vähäisten tuotantomäärien vuoksi. Valiokunta toteaa, että myös pienempiä tarjouskilpailuja tarvitaan ja osatarjousten tekemisen tulee jatkossa olla nykyistä helpompaa. Pienten ja keskisuuren paikallisten yritysten mukanaoloa tulisi edistää. Tätäkin kautta voidaan tarjouskilpailuissa

elinkaarinäkökulmasta arvioituna saavuttaa ympäristönäkökohdat huomioivia ratkaisuja.

Hankintalain 2 §:n mukaan hankintayksiköiden on pyrittävä järjestämään hankintatoimensa siten, että hankintoja voidaan toteuttaa mahdollisimman taloudellisesti ja suunnitelmallisesti sekä mahdollisimman tarkoituksenmukaisina kokonaisuuksina myös ympäristönäkökohdat huomioon ottaen. Lain yksityiskohtaisissa perusteluissa todetaan, että tämä momentti on suosituksenluontoinen ja hankintojen tarkoituksenmukaisin järjestämistapa jää hankintayksiköiden harkintavaltaan ja vastuulle. Hankintalainsäädäntö ei siten tällä hetkellä suoranaisesti velvoita ympäristönäkökohtien huomioon ottamiseen, vaan ainoastaan luo puitteet, joissa se on hankintamenettelyssä mahdollista. Valiokunta viitaten hankintalaista antamaansa lausuntoon (YmVL 29/2006 vp) katsoo, että jatkossa sääntelyn velvoittavuutta ympäristönäkökohtien huomioon ottamiseksi tulee lisätä. Edellytyksenä sääntelyn velvoittavuudelle on kuitenkin se, että hankintojen ympäristönäkökohtia koskeva ohjeistus on riittävää ja toimiva neuvontajärjestelmä on käytettävissä. Siten on ensin panostettava neuvontaan, koulutukseen ja maksuttomaan Internet-tietopankkiin edellytysten luomiseksi ympäristönäkökulmien huomioon ottamiselle.

### **Lausunto**

Lausuntonaan ympäristövaliokunta esittää,

*että talousvaliokunta ottaa huomioon, mitä edellä on esitetty.*

**YmVL 1/2009 vp — VNS 7/2008 vp**

Helsingissä 25 päivänä helmikuuta 2009

Asian ratkaisevaan käsittelyyn valiokunnassa ovat ottaneet osaa

|      |                      |                         |
|------|----------------------|-------------------------|
| pj.  | Susanna Huovinen /sd | Petteri Orpo /kok       |
| vpj. | Pentti Tiusanen /vas | Sanna Perkiö /kok       |
| jäs. | Rakel Hiltunen /sd   | Sari Sarkomaa /kok      |
|      | Tanja Karpela /kesk  | Janne Seurujärvi /kesk  |
|      | Timo Kaunisto /kesk  | Tarja Tallqvist /kd     |
|      | Timo Korhonen /kesk  | Oras Tynkkynen /vihr    |
|      | Merja Kuusisto /sd   | Pauliina Viitamies /sd. |
|      | Tapani Mäkinen /kok  |                         |

Valiokunnan sihteerinä on toiminut

valiokuntaneuvos Jaakko Autio.